

UVJETI I POSTUPAK ZA PROGLAŠENJE NESTALE OSOBE UMRLOM U HRVATSKOM PRAVU

Prof. dr. sc. Jozo Čizmić*

UDK 347.172(497.5)

351.755.2(497.5)

<https://doi.org/10.30925/zpfsr.43.3.15>

Ur.: 31. ožujka 2022.

Pr.: 27. rujna 2022.

Pregledni rad

Sažetak

Sud odlučuje u postupcima proglašenja nestalih osoba umrlim i dokazivanja smrti. Ti se postupci pokreću i zbog potrebe uređivanja različitih pravnih odnosa u povodu smrti neke osobe u kojima je ona tijekom života bila sudionik i tako otkloni neizvjesnost i pravna nesigurnost o pravnom položaju nestale osobe u svim njezinim pravnim i ostalim socijalnim odnosima u kojima je život, odnosno njezina smrt pravno relevantna činjenica. U radu autor prikazuje i objašnjava uvjete i postupak za proglašenje nestale osobe umrlom u hrvatskom pravu. Uvjeti i postupak proglašenja nestalih osoba umrlim još uvijek su uređeni zasebnim Zakonom o proglašenju nestalih osoba umrlima i dokazivanju smrti, a opća pravila Zakonom o vanparničnom postupku Kraljevine Jugoslavije od 24. srpnja 1934.

Ključne riječi: *izvanparnični postupak; nestala i umrla osoba; dokazivanje smrti.*

1. UVOD

Ljudi su oduvijek nestajali, a razlozi nestanka zaista su brojni i različiti: zbog narušenih obiteljskih odnosa, financijskih problema, iznenadnoga duševnog oboljenja, nesreća kod planinarenja, ribarenja, speleoloških poduhvata, bolesti i dr. Kada su u pitanju djeca njihovi razlozi bijega su avanturizam, mladenački bunt, neuspjeh u školi, loša prilagodba, izbjegavanje izrečene odgojne mjere, utjecaj vršnjačke grupe ili poremećaj ponašanja i sl.¹ Dio osoba počinu samoubojstvo na teško dostupnim i

* Dr. sc. Jozo Čizmić, redoviti profesor u trajnom zvanju, Pravni fakultet Sveučilišta u Splitu; jczmic@pravst.hr. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7753-5152>.

Kao predložak za izradu rada poslužili su dijelovi prikaza Jozo Čizmić, „Proglašenje nestale osobe umrlom u pravu Federacije Bosne i Hercegovine, s osvrtom na hrvatsko pravo *de lege lata* i *de lege ferenda*“, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci 35, br. 1 (2014): 389-411.

1 *Svijet sigurnosti*, pristup 14. ožujka 2022., <http://www.svijetsigurnosti.com/blogs/1630-u->

pristupačnim mjestima pa ih je teško ili nemoguće pronaći.²

Međutim, autor se ne može oteti dojmu da su u novije vrijeme ti nestanci brojniji (po vrsti nestanka) i da je u njih po pojedinom događaju uključeno sve više nestalih osoba (ratovi, zemljotresi, veliki požari, poplave, brodolomi i zrakoplovne nesreće, tsunami, klizišta zemljišta, epidemije i pandemije i sl.). Stoga je ovaj izvanparnični (statusni) postupak posebno važan kao instrument kojim se vrši usklađivanje pravnoga s faktičnim stanjem i kod nestanka većega broja osoba i kod pojedinačnih nestanaka. Proglašenje nestale osobe umrlom, u onim slučajevima i pravnim odnosima u kojima je bitna činjenica smrti neke osobe, ima iste (pravne) posljedice i učinke kao i stvarna (faktička) smrt.³

Nužno je napomenuti da se u zadnje vrijeme pojavljuju i neki novi uzroci nestanaka kao što je, primjerice, trgovina živim ljudima (engl. *human trafficking*), posebno ženama i djecom, u različite svrhe (zbog transplantacije organa ili tkiva, prisilnoga rada, seksualnoga ropstva i sl.). Isto se odnosi i na krijumčarenje ljudi (engl. *people smuggling*), posebno migranata i izbjeglica.⁴ Trebalo bi uzeti u obzir i činjenicu da veliki broj osoba nestaje nasilnim putem u terorističkim akcijama, politički motiviranim otmicama, državnim udarima i sl.

Zbog navedenih razloga činjenica smrti može ostati nepoznanica. Takva nezvjesnost unosi pravnu nesigurnost o pravnom položaju nestale osobe u svim njezinim pravnim i ostalim socijalnim odnosima u kojima je život, odnosno smrt te osobe pravno relevantna činjenica. Primjerice, bračni drug te osobe ne zna je li još u braku, zastupnik nestaloga ne zna je li još traje odnos zastupanja, tijelo kaznenoga progona ne zna treba li nastaviti s gonjenjem, trgovačko društvo ne zna ima li osobu ovlaštenu za zastupanje te posebno potencijalni nasljednik ne zna je li naslijedio ili nije i sl.⁵

Za nestalima se traga dok ih se ne pronađe žive ili mrtve, ali najviše 50 godina. Za policiju, međutim, sudsko proglašenje nestale osobe umrlom nije obvezujuće jer je riječ o formalnom aktu važnom ponajprije za rješavanje imovinskih odnosa nestale osobe i rodbine.⁶

hrvatskoj-se-godisnje-prijavi-nestanak-1500-osoba#sthash.zUKLWNyU.dpuf.

2 *Zašto osobe nestaju?*, pristup 14. ožujka 2022., <https://nestali.gov.hr/zasto-osobe-nestaju-266/266>.

3 U pravnoj je teoriji sporno ima li sudska odluka kojom je jedna osoba proglašena umrlom konstitutivni ili deklaratorni učinak. Pristalice konstitutivnog stajališta sudske odluke uzimaju dan proglašenja umrlog kao dan smrti, dok pristalice deklaratornog stajališta, koje prevladava, sudskoj odluci daju deklaratorni smisao i kao dan smrti uzimaju dan kada su ispunjeni zakonski uvjeti za pretpostavku smrti. Nedeljko Milijević, *Modul 8, Građanska oblast - Vanparnični postupak* (Sarajevo: Javna ustanova centar za edukaciju sudaca i tužitelja u FBiH, 2006.), 46.

4 *Zašto osobe nestaju?*, pristup 14. ožujka 2022., <https://nestali.gov.hr/zasto-osobe-nestaju-266/266>.

5 Zrinka Bulka, „Smrt kao pravna činjenica“, *IUS INFO*, <https://www.iusinfo.hr/strucni-clanci/CLN20V01D2006B163>.

6 Prema podatcima MUP-a, u posljednje 23 godine u Hrvatskoj je prijavljen nestanak 24.000 osoba, a najstarija prijava nestanka datira iz 1961. Nadalje, u MUP-u pojašnjavaju da se od ukupnoga broja nestalih osoba koji su prijavljeni policiji i za kojima se još traga, najviše njih, oko 70 %, odnosi na osobe koje su nestale tijekom Domovinskog rata. *Gdje su? U zadnjih*

U postupku proglašenja nestalih osoba umrlim i dokazivanja smrti sud odlučuje o proglašenju nestalih osoba umrlih i o dokazivanju smrti. Ti se postupci pokreću, između ostalog, i zbog potrebe da se urede razni pravni odnosi u povodu smrti neke osobe (raspravljanja ostavine, ostvarenja prava na obiteljsku mirovinu i drugih prava na temelju smrti neke osobe) u kojima je ta osoba tijekom života bila sudionik.⁷

2. PRAVNI OKVIR

Hrvatsko izvanparnično procesno pravo čine pravna pravila Zakona o vanparničnom postupku Kraljevine Jugoslavije od 24. srpnja 1934. (dalje: ZVPH)⁸ koja se danas primjenjuju samo u nekim slučajevima, ali i niz zakona primarno materijalno-pravnog karaktera koji obuhvaćaju i postupovne odredbe: Obiteljski zakon, Zakon o zaštiti osoba s duševnim smetnjama, Zakon o nasljeđivanju, Zakon o vlasništvu i drugim stvarnim pravima, Zakon o izvlaštenju, Zakon o mjenici i Zakon o izdavanju i prometu vrijednosnim papirima, kao i neki zasebni zakoni, poput Zakona o proglašenju nestalih osoba umrlima i dokazivanju smrti. Zakonski temelj izvanparničnog prava u širem smislu čine odredbe Ovršnog zakona, Stečajnog zakona i Zakona o zemljišnim knjigama. Odredbe ZVPH-a primjenjuju se u ograničenom opsegu.⁹

Hrvatsko izvanparnično pravo, opterećeno povijesnim problemima nedostatnosti pravnih izvora, nedostatne pravne uređenosti i pravne šarolikosti nastale zbog regulacije vrlo opsežne, raznolike pravne materije i nejednakoga vremenskog nastanka raznovrsnih pravnih izvora, mora se mijenjati kako bi se izvanparnični postupak opskrbio pravnim garancijama koje mu pripadaju prema odredbama čl. 6. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda. Niz je razloga koji upozoravaju na nužnost reforme hrvatskoga izvanparničnog postupka, od praktične neprimjenjivosti pojedinih odredbi Zakona o vanparničnom postupku za Kraljevinu Jugoslaviju, preko nedostatka izvora koji bi mogli preuzeti funkciju općih pravnih pravila do pravne neusklađenosti postojećih pravnih izvora. Pravila Zakona o vanparničnom postupku za Kraljevinu Jugoslaviju stara su više od 80 godina i kao takva ne mogu biti okvir i temelj za izvanparnično postupanje, osobito s obzirom na činjenicu da se trenutačno primjenjuju samo u ograničenom opsegu. To se posebno

godinu dana u Hrvatskoj su nestale 94 osobe koje nikad nisu pronađene, pristup 14. ožujka 2022., <https://www.novolist.hr/novosti/crna-kronika/u-zadnja-dva-desetljeća-u-hrvatskoj-je-prijavljen-nestanak-cak-24-000-osoba/>.

7 Tako Enver Zečević, *Komentar Zakona o vanparničnom postupku sa obrascima za praktičnu primjenu* (Sarajevo: Federalno Ministarstvo pravde, 2001.), 57.

8 Zakon o vanparničnom postupku Kraljevine Jugoslavije od 24. srpnja 1934., Službene novine Kraljevine Jugoslavije br. 45/1934, Narodne novine br. 73/91.

9 Jedna od specifičnosti razvitka hrvatskog izvanparničnog postupka je da Hrvatska, za razliku od svih republika i pokrajina bivše SFRJ, jedina nije donijela Zakon o izvanparničnom postupku. Pravila ZVP-a stara gotovo sedamdeset godina ne mogu biti kvalitetan i dostatan okvir i temelj za izvanparnično postupanje. Tako i više o tome kod Aleksandra Maganić, „Nužnost reforme hrvatskog izvanparničnog prava“, *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci* 27, br. 1 (2006): 465-497.

odnosi na opća pravila zakona koja bi morala biti temelj i okvir svih posebnih izvanparničnih postupaka. Zakoni doneseni tijekom bivše Jugoslavije, kao i zakoni doneseni nakon osamostaljenja Republike Hrvatske derogirali su odredbe ZVPH-a u gotovo svim posebnim izvanparničnim postupcima, a time posredno i opća pravila. Ne samo da su se u međuvremenu razvili posebni izvanparnični postupci, koji nisu bili obuhvaćeni tim zakonom, nego su i opća pravila ZVPH-a izgubila smisao stalnom derogacijom posebnim zakonima, ali i njihovom neprimjenjivošću u novonastalim uvjetima.¹⁰

Što se pravnog okvira za proglašenje nestalih osoba umrlim tiče (materijalno-pravni) uvjeti i postupak proglašenja nestalih osoba umrlim još uvijek su uređeni zasebnim Zakonom o proglašenju nestalih osoba umrlima i dokazivanju smrti (dalje: ZPNOU) iz daleke 1974.¹¹ Jasno je da odredbe i rješenja spomenutog zakona treba obnoviti nomotehnički, jezično, pojmovno i sadržajno. Dio je odredbi zbog promjena u pravnom sustavu ionako postao neprimjenjiv.

Sve to upozorava da su pravni izvori kojima se uređuje ovaj institut u Republici Hrvatskoj dobrano zastarjeli i da su nužne njihove izmjene i dopune, odnosno donošenje novoga cjelovitoga Zakona o izvanparničnom postupku koji bi obuhvaćao opće odredbe i poželjno što veći broj posebnih postupaka, odnosno koji bi težio prema tome da bude zakonik. U Hrvatskoj se već (pre)više godina (od osamostaljenja) radi na izradi Zakona o izvanparničnom postupku, a trenutačno je u optjecaju (nedovršena) radna verzija Nacrta Zakona o izvanparničnom postupku (dalje: NZIZVPH).

3. MATERIJALNI UVJETI

Kao nestali (odsutni) smatra se svaki onaj čije je boravište nepoznato.¹² Nestala osoba je osoba koja se udaljila iz svoga uobičajenog okruženja (mjesto prebivališta ili boravišta) protivno svojoj volji ili u skladu sa svojom voljom, kada s obzirom na njezine uobičajene životne navike, ponašanje, socijalne kontakte, profesionalne aktivnosti to nije uobičajeno.¹³ Pod nestalošću se podrazumijeva odsutnost neke osobe iz njezinog prebivališta na način da osobe iz njezine bliže okolice (obitelj, susjedi, suradnici, prijatelji) ne raspolažu ikakvim vijestima bilo o životu bilo o smrti te osobe.¹⁴

Najčešće se razlikuje opća i posebna nestalost, pri čemu se opća nestalost ne može objasniti nekim određenim događajem koji je mogao prouzročiti smrt nestale

10 *Nacrt prijedloga iskaza o procjeni učinaka propisa za Nacrt prijedloga Zakona o izvanparničnom postupku*, Ministarstvo pravosuđa, pristup 5. ožujka 2022., <https://esavjetovanja.gov.hr/ECon/MainScreen?entityId=1423>.

11 Zakon o proglašenju nestalih osoba umrlima i dokazivanju smrti, Narodne novine, br. 10/74. od 14. ožujka 1974.

12 Franjo Žilić i Miroslav Šantek, *Zakon o sudskom vanparničnom postupku (Vanparnični postupak) i uvodni zakon za zakon o sudskom vanparničnom postupku s tumačem i sudskim rješidbama te stvarnim kazalom* (Zagreb: Tipografija, 1934.), 606.

13 *Tko su nestale osobe?*, pristup 14. ožujka 2022., <https://nestali.gov.hr/tko-su-nestale-osobe-265/26>.

14 Bulka, *Smrt kao pravna činjenica*.

osobe. Kod posebne nestalosti karakterističan je točno određeni događaj uz koji se može vezati smrtna opasnost, odnosno mogućnost smrtnoga slučaja. Jedan je od takvih događaja, primjerice, ratno stanje.¹⁵

Odredbom čl. 1. ZPNOU-a uređeni su uvjeti na temelju kojih se nestala osoba može proglasiti umrlom. Iako je ZPNOU propis procesne naravi, u ovom se članku taksativno navode razlozi na temelju kojih se neka osoba može proglasiti umrlom, dakle ZPNUO obuhvaća i materijalno-pravne odredbe.

U tom je smislu odredbom st. 1. toč. 1. propisano da će sud proglasiti umrlom osobu o čijem životu u posljednjih pet godina nije bilo nikakvih vijesti, a od čijeg je rođenja proteklo 60 godina. Mišljenje je autora da bi zbog jasnoće i otklanjanja mogućih dvojbi trebalo umetnuti riječ „najmanje“, odnosno precizirati da je riječ o osobama od čijega je rođenja proteklo najmanje 60 godina budući da bi se sadašnja formulacija mogla pogrešno tumačiti na način da se u skladu s njom umrlima mogu proglasiti samo osobe koje imaju 60 godina života.

Odredbom st. 1. toč. 2. propisano je da će sud proglasiti umrlom i osobu o čijem životu nije bilo nikakvih vijesti posljednjih pet godina, a postoji vjerojatnost da više nije živa.

Ova se točka odnosi na brojne mogućnosti nestanka neke osobe od nestalih osoba iz točke 1. Uvjet je za njezino proglašenje umrlom da o njoj i o njezinom životu nije bilo nikakvih vijesti posljednjih pet godina (prije pokretanja postupka), te da postoje i druge okolnosti koje čine vjerojatnim da ta osoba više nije živa (primjerice, prije osam godina kada se posljednji put javila, bila je teško bolesna, ili pored rijeke, jezera, ponora i sl., gdje je posljednji put viđena nađena je njezina odjeća, ili ju je odvela nepoznata osoba koja je iskazivala ozbiljnu prijetnju prema njoj i dr.).¹⁶

NZIZVPH predviđa iste uvjete za proglašenje nestale osobe umrlom kao i u prve dvije točke. Međutim, NZIZVPH-om se razmatra mogućnost prema kojoj se neka osoba može proglasiti umrlom onda ako o njezinom životu nije bilo nikakvih vijesti u posljednjih pet godina, a od njezinoga je rođenja proteklo sedamdeset godina. Za pretpostaviti je da je *ratio* zakonodavca kod određivanja uvjeta „od rođenja proteklo najmanje šezdeset godina“, bio u prosječnom trajanju života u vrijeme kada je takav propis donesen, a koji je bio u granicama koje su navedene u ZPNOU. Međutim, u međuvremenu je granica doživljavanja znatno pomaknuta pa sada, prema podacima Državnog zavoda za statistiku Republike Hrvatske,¹⁷ očekivano trajanje života pri

15 Nikola Gavella i Vlado Belaj, *Nasljedno pravo* (Zagreb: Narodne novine, 2008.), 47.

16 U tom je smislu (starija) sudska praksa zauzela stajalište da je: „za provođenje postupka za proglašenje nestalog za umrlom dovoljno da je nestali svoju odluku da će si oduzeti život dao pod okolnostima koje ne daju povoda dvojiti u ozbiljnost odluke“ (14. XII. 1898. GUNF- 1226., Žilić i Šantek, *Zakon o sudskom vanparničnom postupku (Vanparnični postupak) i uvodni zakon za zakon o sudskom vanparničnom postupku s tumačem i sudskim rješidbama te stvarnim kazalom*, 611). S druge strane, nije dovoljna za provedbu toga postupka jednostrana izjava o samoubojstvu (usmrtnoj nakani) stvorenoj u povodu osumnjičenja zbog krađe (10. XII. 1903. GUNF- 2905., Žilić i Šantek, *Zakon o sudskom vanparničnom postupku (Vanparnični postupak) i uvodni zakon za zakon o sudskom vanparničnom postupku s tumačem i sudskim rješidbama te stvarnim kazalom*, 611).

17 Žene i muškarci u Hrvatskoj 2012. (Zagreb, Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske,

rođenju iznosi za žene 79,6 godina, a za muškarce 73,5 godina.

Usto, možda bi trebalo razmisliti i o skraćivanju rokova iz točaka 1. i 2. od sadašnjih pet godina na tri godine. Vjerojatno je da su rokovi od pet godina bili primjereni u trenutku kad je ZPNOU bio donesen. Međutim, danas su sredstva komunikacije i saznanja „vijesti“ o nestalim osobama neslućeno uznapredovala i razvila se u odnosu na vrijeme kada je ZPNOU donesen, pa bi bilo primjerenije odrediti rok u trajanju od tri godine ili neki drugi kraći rok. U prilog tomu govori i nužnost bržega rješavanja imovinsko-pravnih i statusnih stvari nakon nestale osobe, posebno kad su u pitanju djeca.

Odredbom st. 1. toč. 3. propisano je da će sud proglasiti umrlom osobu koja je nestala u brodolomu, zrakoplovnoj ili drugoj prometnoj nesreći, požaru, poplavi, lavini, potresu ili u kakvoj drugoj neposrednoj smrtnoj opasnosti, a o čijem životu nije bilo nikakvih vijesti šest mjeseci od dana prestanka opasnosti u kojoj se ona našla.

Konačno, odredbom st. 1. toč. 4. propisano je da će sud proglasiti umrlom osobu koja je nestala tijekom rata, u vezi s ratnim događajima, a o čijem životu nije bilo nikakvih vijesti godinu dana od dana prestanka neprijateljstava.

Pojam rata treba se shvatiti u općoj upotrebi govora, a ne u međunarodnom značenju. Rat je prema tome i gušenje ustanka u zemlji. Nije odlučna činjenica na čijoj strani ta osoba sudjeluje u ratu.¹⁸ U odnosu na uvjete iz toč. 3. i 4., vidljivo je da je riječ o izvanrednim situacijama koje su opasne po život. Zbog toga su propisani relativno kraći rokovi od prestanka takvih opasnosti za pokretanje postupka za proglašenje nestalih osoba umrlim od onih iz točaka 1. i 2.

Nužno je istaknuti da je agresija na Republiku Hrvatsku 1991. prouzročila i neizvjesnost o sudbini više tisuća zatočenih, nestalih i nasilno odvedenih hrvatskih branitelja i civila. Republika je Hrvatska još 1991., u skladu s odredbama međunarodnoga humanitarnog prava, posebno Ženevskih konvencija za zaštitu žrtava rata iz 1949. i Dopunskih protokola iz 1977., osnovala institucionalne mehanizme za rješavanje toga pitanja. Iako je poduzetim mjerama i aktivnostima nadležnih tijela Republike Hrvatske riješena većina slučajeva nestalih i nasilno odvedenih osoba (najvećim dijelom razmjenom ratnih zarobljenika i identifikacijom posmrtnih ostataka), pitanje nestalih i nasilno odvedenih osoba i danas je najteže pitanje ratnih posljedica u Republici Hrvatskoj. Naporima nadležnih tijela RH do danas je riješena sudbina većine evidentiranih nestalih osoba, no još je uvijek nepoznata sudbina 1.454 osoba te mjesto ukopa posmrtnih ostataka 398 smrtno stradale osobe, što ukupno čini 1.852 neriješenih slučajeva iz Domovinskog rata. Nestala se osoba, na zahtjev obitelji (najčešće zbog rješavanja određenih statusnih pitanja), sudskim putem može proglasiti umrlom i ako nije pronađena. Proglašenje nestale osobe umrlom ne utječe na proces traženja koji se nastavlja na isto kao da osoba nije proglašena umrlom.¹⁹

2012.), 11.

18 Usp. Žilić i Šantek, *Zakon o sudskom vanparničnom postupku (Vanparnični postupak) i uvodni zakon za zakon o sudskom vanparničnom postupku s tumačem i sudskim rješidbama te stvarnim kazalom*, 608.

19 *Nestale osobe u Domovinskom ratu*, pristup 5. ožujka 2022., <https://branitelji.gov.hr/mjere-14/nestale-osobe/nestale-osobe-u-domovinskom-ratu-834/834>.

Možda bi u predstojećoj reformi hrvatskoga izvanparničnog postupka trebalo razmisliti i o redefiniranju sintagme „osoba koja je nestala u toku rata ili u vezi s ratnim događajima“, a posebno onoga dijela koji govori o „danu prestanka neprijateljstava“. Naime, razvidno je da se danas početak i prestanak „neprijateljstava“ i ratova u pravilu ne odvija u skladu s propisima međunarodnoga ratnog prava, pa je teško i odrediti datum „prestanka neprijateljstava“ od kojega bi trebao početi teći rok od godinu dana. Najbolji je primjer za to Domovinski rat. S druge strane, ova sintagma nije više ni sadržajno aktualna i odgovarajuća, jer su „neprijateljstva“ poprimila potpuno drukčije oblike s obzirom na način sukoba, motive, uključene strane, područje sukoba, pa i na osobe nestale u tim događanjima.²⁰ Svakako bi trebalo uzeti u obzir i činjenicu da veliki broj osoba nestaje nasilnim putem u terorističkim akcijama, politički motiviranim otmicama, državnim udarima i sl.

Iz stenografskoga zapisnika pri prihvaćanju bivšega Zakona o proglašenju mrtvima od 13. travnja 1918.²¹ proizlazi da je bilo posebno važno utvrditi dan prestanka rata. Pritom se danom prestanka rata nije smatrao dan sklapanja mira, nego dan kada se vojnim zarobljenicima omogućio povratak kući. Naime, katkada su se nestali vojnici još tijekom rata proglašavali mrtvima, a potom su se nakon njegova završetka vratili kući. Ti su slučajevi prouzročili nezdgodne situacije i posljedice za obitelji vojnika u emocionalnom smislu, ali i u pravnom pogledu, osobito u nasljednom i bračnom pravu.²²

Prema odredbi st. 2. čl. 1. ZPNOU-a, u slučajevima iz toč. 1. i 2. rokovi počinju teći od dana kada je prema posljednjim vijestima nestala osoba nesumnjivo bila živa. Ako se taj dan (zakon kaže „rok“) ne može točno utvrditi, onda je to početak mjeseca, odnosno godine u kojoj je nestala osoba sigurno bila živa prema posljednjim vijestima. Takvo računanje od početka mjeseca, odnosno godine u kojoj je nestali bio još sigurno živ nije baš sretno sročena jer dopušta tijek spomenutoga roka od pet godina u vrijeme kada se pouzdano zna da je nestali još živ.²³ Dakle, navedeni rokovi od pet godina računaju se od dana kada je prema potvrđenim vijestima ta osoba nesumnjivo još bila u životu, odnosno od kraja onoga mjeseca, odnosno kalendarske godine u kojoj je nestala osoba po posljednjim vijestima bila živa.²⁴

20 Neprijateljstvo shvaćamo kao način djelovanja koji može biti posredan u slučaju događaja ili trajan, bez obzira na situacije koje podrazumijevaju različite oblike agresivnosti, nedostatka strpljenja, netrpeljivosti, diskriminacije i uvijek neke vrste nasilja (fizičkog i verbalnog). *Neprijateljstvo*, pristup 5. ožujka 2022., <https://theclickinggeneration.com/4013-definition-of-hostility>. Prekid neprijateljstava ili prekid vatre izraz je koji označava privremeni prestanak oružanog sukoba koji se očituje u uzdržavanju od vojnih djelovanja prema neprijateljskoj strani. Može biti i jednostrani, odnosno njega obznanjuje jedna strana u očekivanju da to isto učini i druga. *Prekid neprijateljstva*, pristup 5. ožujka 2022., https://sh.wikipedia.org/wiki/Prekid_neprijateljstava.

21 Zakon o proglašenju mrtvima od 13. travnja 1918., Zbornik zakona i naredaba valjanih za Hrvatsku i Slavoniju, godina 1918., komad VI, br. 26, 105-107.

22 Mirela Krešić, „Hrvatski vojnici u Prvom svjetskom ratu: proglašenje nestalih umrlima“, *Časopis za suvremenu povijest* br. 2 (2017): 302.

23 Bulka, *Smrt kao pravna činjenica*.

24 U tom smislu, ako je više svjedoka vidjelo nestalu osobu, primjerice tijekom mjeseca srpnja

NZIZVP-om se nastoji ispraviti nelogičnost propisana odredbama čl. 1. st. 2. ZIZVPH-a, prema kojoj se navedeni rokovi računaju od dana kad je po posljednjim vijestima nestala osoba nesumnjivo bilo živa. No, ako se taj rok ne može točno utvrditi, rok počinje teći početkom mjeseca, odnosno godine u kojoj je nestala osoba po posljednjim vijestima bila živa. NZIZVPH-om se predviđa da navedeni rokovi ipak počinju teći završetkom mjeseca, odnosno godine u kojoj je nestala osoba prema posljednjim vijestima bila živa, jer ako je nestala osoba, primjerice, zadnji put viđena tijekom mjeseca, tada je zasigurno pogrešno utvrditi kao datum njezine smrti prvi dan u tom mjesecu.

Smatra se da bi se prijedlog mogao podnijeti i prije proteka rokova iz čl. 1. st. 1. ZPNOU-a (pet godina, 12 mjeseci, odnosno šest mjeseci), ali da se rješenje o proglašenju nestale osobe umrlom ne bi moglo donijeti dok ne proteknu ti rokovi.²⁵ Takvo je rješenje predviđeno i odredbom čl. 2. st. 3. NZIZVPH-a

Prema dostupnoj sudskoj praksi: *Ukoliko je fizička osoba u vrijeme podnošenja prijedloga za proglašenje nestale osobe umrlom navršila 60 godina života i o njoj u posljednjih pet godina nije bilo nikakvih vijesti tada su ostvarene zakonske pretpostavke za proglašenje te osobe umrlom.*²⁶

*U izvanparničnom postupku radi proglašenja nestale osobe umrlom sud će joj osobi postaviti privremenog zastupnika. Polazeći od odredbi čl. 1. st. 1. toč. 1. i čl. 7. st. 1. Zakona o proglašenju nestalih osoba umrlima i o dokazivanju smrti ("Narodne novine" 10/74- dalje Zakona), prvostupanjski je sud zaključio nakon provedenog dokaznog postupka, a pošto je temeljem odredbe čl. 244. st. 1. Obiteljskog zakona ("Narodne novine" broj 103/15) protustranci postavio privremenog zastupnika, da je predlagatelj dokazao svoj pravni interes da se protustranka proglasi umrlim, a kao dan njezine smrti uzet je dan 01. siječnja 1969. Prije svega valja istaći da je prvostupanjski sud pravilno protustranci postavio privremenog zastupnika, s obzirom da se primjenom navedenog Zakona, a u svezi s odredbama Obiteljskog zakona i to čl. 241. st. 1. toč. 1. staratelj, odnosno posebni skrbnik postavlja osobi kojoj najmanje tri mjeseca nije poznato boravište ili nije dostupna, a nema punomoćnika, ali samo u stvarima o kojima se odlučuje prema odredbama Obiteljskog zakona, što u konkretnom primjeru nije slučaj.*²⁷

Prema odredbi članka 1. stavka 1. točke 2. Zakona sud će proglasiti umrlom osobu o čijem životu nije bilo nikakvih vijesti posljednjih pet godina, a postoji vjerojatnost da više nije živa. U smislu odredbe čl. 1. st. 1. točke 2. Zakona ocjena o tome postoji li vjerojatnost da nestala osoba više nije živa ovisi uvijek o okolnostima svakog pojedinog slučaja, a sama okolnost da o nestaloj osobi nema duže vremena nikakvih vijesti ne znači sama za sebe da ta osoba više nije živa. Međutim, po pravnom shvaćanju ovoga suda, treba uzeti da postoji vjerojatnost da nestala osoba o

1956. godine, ali se ne može sa sigurnošću utvrditi kada je posljednji put viđeno, rok od pet godina teče od završetka toga mjeseca, tj. od 1. lipnja 1956. Usp. Vladimir Todorović i Rosa Kulić, *Nasledno pravo i vanparnični postupak u praksi* (Beograd: Službeni glasnik, 2004.), 463.

25 Todorović, Kulić, *Nasledno pravo i vanparnični postupak u praksi*, 464.

26 Županijski sud u Varaždinu, GŽ 848/2020/2 od 21. srpnja 2020.

27 Županijski sud u Varaždinu, GŽ 1736/2018- 2 od 25. veljače 2019.

čijem životu nije bilo nikakvih vijesti posljednjih pet godina više nije živa kada nakon brižljivog ispitivanja svih okolnosti slučaja za razumnog čovjeka ne postoji ozbiljna sumnja da je nastupila smrt nestale osobe.²⁸

4. OSOBE OVLAŠTENE ZA PODNOŠENJE PRIJEDLOGA

Proglašenje nestale osobe umrlom može predložiti svaka osoba koja za to ima pravni interes i državni odvjetnik (čl. 2. st. 1. ZPNOU-a), i to i u vezi s kaznenim progonom i građansko-pravni odjel državnog odvjetnika kada postoje imovinsko-pravni interesi države ili jedinica lokalne samouprave i uprave.²⁹

Neposredni pravni interes imaju ponajprije osobe na koje trenutkom smrti neke osobe prelaze prava i obveze koje se mogu naslijediti. To su uglavnom srodnici te osobe, odnosno mogući nasljednici i legatari nestale osobe, ali i svaka druga osoba koja može učiniti vjerojatnim da ima pravni interes za pokretanje postupka (poslovni partner koji želi odijeliti svoj dio imovine od imovine nestale osobe i sl.). Prijedlog mogu podnijeti i pravne osobe, ako imaju pravni interes. Postupak mogu pokrenuti i zainteresirana tijela, primjerice državno odvjetništvo, tijelo starateljstva i dr. Postoji mišljenje da za podnošenje prijedloga oni moraju imati neki interes, a ne traži se da to bude pravni interes.³⁰ Tako postupak može pokrenuti državni odvjetnik ako to zahtijeva interes zakonitosti (javni interes, kao što je postupak mogao pokrenuti i javni pravobranitelj ako je u pitanja bio imovinski interes društvene zajednice). Postupak, međutim, ne može po službenoj dužnosti pokrenuti sud.³¹

*Prema stajalištu sudske prakse, kada predlagatelj nije državni odvjetnik tada je aktivno legitimiran predložiti proglašenje određene osobe umrlom onaj predlagatelj koji ima pravni interes da se nestala osoba proglasi umrlom, time da je sud dužan utvrditi postojanje njegova pravnog interesa.*³²

Radi uštede vremena, a zbog već navedene važnosti činjenice smrti u pravnom poretku,³³ iznimno od odredbe čl. 1. st. 2., prijedlog za proglašenje nestale osobe umrlom može se podnijeti i postupku po tom prijedlogu i može otpočeti i prije isteka rokova određenih u st. 1. čl. 1. i to u slučajevima iz toč. 1. i 2. (za osobu o čijem životu u posljednjih pet godina nije bilo nikakvih vijesti, a od čijeg je rođenja proteklo 60 godina; osobu o čijem životu nije bilo nikakvih vijesti posljednjih pet godina i postoji vjerojatnost da više nije živa) šest mjeseci prije njihovog isteka, a u slučajevima iz toč. 3. i 4. (za osobu koja je nestala u brodolomu, zrakoplovnoj ili drugoj prometnoj nesreći, požaru, poplavi, lavini, potresu ili u kakvoj drugoj neposrednoj smrtnoj opasnosti, a o čijem životu nije bilo nikakvih vijesti šest mjeseci od dana prestanka opasnosti; osobu koja je nestala tijekom rata u vezi s ratnim događajima, a o čijem životu nije bilo nikakvih vijesti za godinu dana od dana prestanka neprijateljstava),

28 Županijski sud u Varaždinu – Stalna služba u Koprivnici, Gž 722/2020-2 od 21. srpnja 2020.

29 Bulka, *Smrt kao pravna činjenica*.

30 Vidi Zečević, *Komentar Zakona o vanparničnom postupku sa obrascima za praktičnu primjenu*, 60.

31 Tako Samuel Kamhi, *Vanparnični postupak* (Sarajevo: Univerzitet u Sarajevu, 1968.), 60.

32 Županijski sud u Varaždinu, Gž 1735/2018. – 2 od 7. lipnja 2019.

33 Bulka, *Smrt kao pravna činjenica*.

odmah nakon prestanka opasnosti, odnosno nakon prestanka neprijateljstva. Rješenje o proglašenju nestale osobe umrlom ne može se ni u tom slučaju donijeti prije negoli što budu ispunjeni uvjeti propisani u st. 1. čl. 1. ovoga zakona (čl. 2. st. 2. ZPNOU-a).

Pokretanje postupka ovisi o inicijativi stranke, ali kad je postupak jednom započet, sud ga vodi po inkvizitornom načelu i nije obvezan u smislu stranačkih prijedloga. Tako sud može *ex offico* (po službenoj dužnosti) izvidjeti sve okolnosti i odnose koji utječu na sudsku odluku. Sud mora uzeti u obzir i one činjenice i provesti one dokaze koje stranke nisu predložile ako je to potrebno radi istinitog utvrđivanja činjeničnog stanja. Ako sud nađe da nisu ispunjene bilo formalne (nestalost, protek rokova, pravni interes) bilo materijalne pretpostavke (da osoba nije nestala ili da ima dokaza da je živa), sud će prijedlog odbaciti.

5. SADRŽAJ PRIJEDLOGA

U prijedlogu za proglašenje nestale osobe umrlom treba navesti činjenice na kojima predlagatelj temelji svoj zahtjev, dokaze o postojanju tih činjenica i druge podatke potrebne za donošenje odluke. Ako predlagatelj nije državni odvjetnik, potrebno je u prijedlogu navesti u čemu se sastoji pravni interes predlagatelja da se nestala osoba proglasi umrlom (čl. 2. st. 4. ZPNOU).

Prijedlog za proglašenje nestale osobe umrlom i prijedlog za dokazivanje smrti treba posebno obuhvatiti: naziv suda, ime i prezime osobe za koje se predlaže da se proglasi umrlom, odnosno čiju smrt treba dokazati, datum rođenja i posljednje prebivalište, odnosno boravište te osobe, činjenice na kojima se temelji prijedlog, dokaze kojima se utvrđuju te činjenice, pravni interes predlagatelja za podnošenje prijedloga, ime i prezime, odnosno naziv predlagatelja i njegovu adresu.

Podatci koje treba sadržavati prijedlog za proglašenje nestale osobe umrlom nisu navedeni taksativno, pa predlagatelj može navesti i druge podatke i priložiti i druge isprave ako smatra da bi to moglo pridonijeti usvajanju njegova prijedloga. Tako bi u prijedlogu za proglašenje nestale osobe umrlom predlagatelj mogao navesti i vrijeme kada je nestali bio nesumnjivo živ, kako bi se moglo utvrditi da je proteklo propisano razdoblje za podnošenje prijedloga. Nestala osoba mora se identificirati prema priloženim pisanim ispravama (izvod iz matične knjige rođenih, vjenčanih, razna uvjerenja i dr.), a u prijedlogu bi se moralo naznačiti i dan kada je, po posljednjim vijestima, nestali nesumnjivo bio živ. Ako to nije moguće mora se naznačiti mjesec kada je nestali bio živ da bi se ocijenila pravodobnost, odnosno dopuštenost podnesenoga prijedloga.³⁴ Izvod iz matične knjige rođenih je bitan, među ostalim, kako bi se sa sigurnošću utvrdili podatci o nestaloj, odnosno umrloj osobi koji mogu biti važni za utvrđivanje određenih činjenica u tim postupcima. Ponajprije bi sud na temelju toga izvoda trebao utvrditi istovjetnost osobe čije se proglašenje za umrlu traži. Time se nedvojbeno utvrđuje i datum rođenja odnosno starost te osobe, što je važno kod utvrđivanja materijalno-pravnih uvjeta za vođenje toga postupka, koji se odnose na protek 60 godina od rođenja nestale osobe i sl. Predlagatelj može

34 Usp. Vukašin Ristić i Miloštin Ristić, *Priručnik za praktičnu primenu Zakona o vanparničnom postupku* (Beograd: Savremena administracija, 1985.), 103.

predložiti i pribavljanje dokaza od drugih osoba ili izvođenje drugih dokaza.

Uz podatke, važne za donošenje odluke u prijedlogu treba posebno navesti u čemu se sastoji konkretni pravni interes predlagatelja da nestala osoba bude proglašena umrlom. Primjerice, da je predlagatelj zakonski nasljednik nestale, odnosno umrle osobe nakon koje je ostala određena imovina koja čini ostavštinu te osobe i da nije moguće provesti ostavinski postupak dok se ta osoba ne proglasi umrlom; ako prijedlog podnosi bračni drug treba podnijeti izvod iz matične knjige vjenčanih i sl.³⁵

Za razliku od odredbe čl. 2. st. 4. ZPNOU-a, u NZIZVPH-u je sadržaj prijedloga za proglašenje nestale osobe umrlom detaljno razrađen tako da prijedlog treba obuhvatiti: podatke o imenu i prezimenu, odnosno nazivu predlagatelja i njegovoj adresi, podatke o imenu i prezimenu te datumu rođenja osobe proglašenja umrlom koje se predlaže, kao i o njezinu posljednjem prebivalištu, odnosno boravištu, tvrdnje o činjenicama na kojima se temelji prijedlog i prijedloge o dokazima kojima se potkrjepljuju te tvrdnje. Uz to, ako postupak nije pokrenuo državni odvjetnik, prijedlog treba obuhvatiti i navode o činjenicama kojima se opravdava pravni interes predlagatelja za proglašenje nestale osobe za umrlu te prijedloge o dokazima kojima će se ti navodi učiniti vjerojatnim. Uz prijedlog treba, ako je to moguće, priložiti, između ostalog, i izvadak iz matice rođenih za osobu za koju se predlaže proglašenje smrti.

6. NADLEŽNOST SUDA

Za proglašenje nestale osobe umrlom nadležan je, u izvanparničnom postupku, općinski sud na čijem je području nestala osoba imala posljednje prebivalište, a ako nije imala prebivalište, onda sud na čijem je imala posljednje boravište (čl. 3. ZPNOU). Odredbom toga članka propisuje se nadležnost suda za vođenje postupka proglašenja nestalih osoba umrlim. Tako je određeno da je za proglašenje nestale osobe umrlom i za dokazivanje smrti (mjesno) nadležan sud na čijem je području ta osoba imala posljednje prebivalište, a ako nije imalo prebivalište, sud na čijem je području ta osoba imala posljednje boravište.³⁶ Isto je rješenje propisano odredbom čl. 3. ZVPH-a, a predviđeno je i odredbama NZIZVPH-a.

Takvo je rješenje u skladu s općom odredbom o nadležnosti u postupcima u kojima se odlučuje o osobnim stanjima sudionika (o osobnim, obiteljskim, imovinskim i drugim pravima i pravnim interesima, a koji se po zakonu rješavaju u izvanparničnom postupku).

Što se stvarne nadležnosti tiče, kao i u parničnom postupku, izvanparničnu jurisdikciju vrše redoviti sudovi, a izvanparnične predmete rješavaju općinski sudovi

35 Tako Todorović i Kulić, *Nasledno pravo i vanparnični postupak u praksi*, 465.

36 Prema stajalištu sudske prakse, „za proglašenje nestale osobe umrlom i za dokazivanje smrti nadležan je sud na čijem području je ta osoba imala posljednje prebivalište, a ako nije imalo prebivalište, sud na čijem području je ta osoba imala posljednje boravište“ (VSH, Gr- 227/95, od 12. srpnja 1995., SP- 5/97.). „Nije dopušteno dokazivanje smrti stranog državljanina i osobe bez državljanstva ako predlagatelj ne učini vjerojatnim da je takva osoba umrla na teritoriju Republike Hrvatske“ (VSH, Gzz- 69/96 od 23. siječnja 1997., Informator, br. 4581 (1998): 4.).

(čl. 18. Zakona o sudovima, pročišćeni tekst zakona³⁷). Sudski savjetnici i viši sudski savjetnici sudjeluju u suđenju i ovlašteni su samostalno provoditi određene sudske postupke, ocjenjivati dokaze i utvrđivati činjenice. Tako su sudski savjetnici, odnosno viši sudski savjetnici ovlašteni, među ostalim, i na provođenje postupka i predlaganje nacrta odluka u izvanparničnim postupcima, osim u postupcima oduzimanja poslovne sposobnosti, razvrgnuća suvlasničke zajednice, uređenja međa i postupcima prema Obiteljskom zakonu (arg. čl. 110. st. 4. toč. 8. Zakon o sudovima, Narodne novine, br. 28/13.).

*Prema stajalištu sudske prakse, prema odredbi čl. 3. Zakona o proglašenju nestalih osoba umrlim i dokazivanju smrti, koji određuje mjesnu nadležnost za postupanje u takvim predmetima, nadležnost se određuje prema posljednjem prebivalištu nestale osobe u Republici Hrvatskoj, a ako ta osoba nije imala posljednje prebivalište u Republici Hrvatskoj, onda prema njezinom posljednjem boravištu u Republici Hrvatskoj.*³⁸

*Ukoliko predlagateljica nije dokazala da je protustranka bila hrvatski državljanin niti da je ista kao strani državljanin umrla na području Republike Hrvatske, sud će se proglasiti apsolutno nenadležnim i odbaciti prijedlog predlagateljice.*³⁹

Zakon o međunarodnom privatnom pravu u čl. 17. *Proglašenje nestale osobe umrlom*,⁴⁰ određuje da je za proglašenje nestale osobe umrlom i dokazivanje smrti mjerodavno pravo njezina posljednjega poznatog državljanstva. Ta se odredba promijenila u odnosu na čl. 16. bivšega *Zakona o rješavanju sukoba zakona s propisima drugih zemalja u određenim odnosima* (dalje: ZRSZ),⁴¹ u smislu da je za proglašenje nestale osobe umrlom i dokazivanje smrti mjerodavno pravo posljednjega poznatog državljanstva, a ne kako je bilo po ZRSZ-u, državljanstva u vrijeme nestanka.

7. PRETHODNI POSTUPAK

Odredbama čl. 4. ZPNOU-a određuju se radnje koje sud treba poduzeti nakon što zaprimi prijedlog za pokretanje postupka za proglašenje nestale osobe umrlom.

Po prijemu prijedloga sud je dužan provjeriti je li nestalaj osobi postavljen staratelj. Ako nije, dužan je zatražiti od nadležnog tijela starateljstva da se nestalaj osobi postavi staratelj. Sud će zatim saslušati predlagača staratelja nestale osobe i svjedoke te prema potrebi provesti druge dokaze (čl. 4. ZPNOU).

Sud je dužan po službenoj dužnosti poduzimati mjere radi zaštite prava i pravnih interesa nestale, odnosno umrle osobe, pa je tako obavezan i obavijestiti općinsko tijelo uprave nadležno za poslove starateljstva o pokretanju postupka proglašenja nestale osobe umrlom ili dokazivanja smrti, pozivati ga na ročišta i dostavljati mu podneske

37 Zakon o sudovima, pročišćeni tekst, Narodne novine, br. 28/13., 33/15., 82/15., 82/16., 67/18., 126/19., 130/20., 21/22.

38 VSH, Gr1 321/2020-2 od 31. kolovoza 2020.; VSH, Gr1 615/12-2 od 22. listopada 2012.

39 *Županijski sud u Varaždinu*, Gž 1079/2018-2 od 29. svibnja 2019.

40 Zakon o međunarodnom privatnom pravu, Narodne novine, br. 101/17. u čl. 17. *Proglašenje nestale osobe umrlom*.

41 Zakon o rješavanju sukoba zakona s propisima drugih zemalja u određenim odnosima, Narodne novine, br. 53/91., 88/01.

sudionika i rješenja protiv kojih je dopušten pravni lijek, bez obzira na to sudjeluje li ono u postupku. Kada smatra da je to potrebno, sud je dužan pozvati tijelo starateljstva da sudjeluje u postupku i odrediti mu rok u kome može prijaviti svoje sudjelovanje. Sud će zastati s postupkom za vrijeme dok ovaj rok ne istekne, ali tijelo starateljstva svoje pravo da sudjeluje u postupku može koristiti i nakon proteka tog roka. Tijelo starateljstva koji sudjeluje u postupku može poduzimati sve radnje u postupku radi zaštite prava i pravnih interesa nestale ili umrle osobe, a posebno iznositi činjenice, predlagati izvođenje dokaza i izjavljivati pravne lijekove.

Na postupak saslušanja predlagatelja i svjedoka te pribavljanja podataka i izvještaja trebalo bi shodno primijeniti odredbe Zakona o parničnom postupku.

Prema stajalištu sudske prakse, kada je centar za socijalnu skrb odbio postaviti staratelja nestaloj osobi, tada je za imenovanje privremene zastupnice koja je djelatnica tog centra za socijalnu skrb, potreban njezin pristanak. Polazeći od utvrđenja da je predlagatelj podnio prijedlog prvostupanjskom sudu da se protustranka proglasi umrlim, a pozivom na odredbu čl. 4. Zakona o proglašenju nestalih osoba umrlim i dokazivanju smrti ("Narodne novine" broj: 10/74), iz koje proizlazi da je sud od nadležnog organa starateljstva ovlašten zatražiti da se nestaloj osobi postavi staratelj, što je nadležni Centar za socijalnu skrb P. odbio učiniti, prvostupanjski je sud primjenom odredbe čl. 84. st. 1. i st. 2 toč. 4. ZPP-a protustranci postavio privremenog zastupnika u osobi M. B. ističući da je boravište protustranke nepoznato, a ista nema punomoćnika, dok bi postavljanje zakonskog zastupnika u ovom postupku na strani protustranke trajalo dugo, pa da bi zbog toga za jednu ili obje strane mogle nastati štetne posljedice. Međutim, kako prema odredbama čl. 247. ObZ-a, kada skrbnika imenuje rješenjem centar za socijalnu skrb, skrbnik može biti osoba koja ima osobine i sposobnosti za obavljanje skrbništva i koja pristane biti skrbnikom, a ako je to za dobrobit šticećenika i ako to zahtijevaju okolnosti slučaja, za skrbnika može biti imenovana osoba zaposlena u tom centru iz redova stručnih radnika, za koje imenovanje nije potreban pristanak osobe koja se imenuje skrbnikom, u konkretnom slučaju očito je da bez pristanka M. B., ista nije mogla biti postavljena za privremenu zastupnicu protustranke, jer je sukladno žalbenim navodima iste, upitno da li ista može pravilno zastupati interese protustranke.⁴²

Naime, kako predlagatelj osim dokaza o činjenici rođenja protustranke, što je jedini dokaz u koji je prvostupanjski sud izvršio uvid, nije uz prijedlog dostavio ni jedan dokaz na okolnost postojanja pravnog interesa predlagatelja, osim paušalnog navoda da je protustranka njegov prednik, te da ista ima u vlasništvu brojne nekretnine (ne dostavljajući za te tvrdnje odgovarajuće zk. izvatke), a prvostupanjski sud nije u dokaznom postupku sukladno odredbi čl. 4. st. 2. Zakonu proveo ni dokaz saslušanjem predlagatelja, privremenog zastupnika ni bilo kojeg svjedoka, jer ga predlagatelj nije ni predložio, sve na okolnost navoda iz prijedloga, potpuno je nejasno i proturječno sa stanjem spisa, na koji je onda način prvostupanjski sud zaključio da je predlagatelj dokazao pravni interes da se protustranku proglasi umrlom, a nelogično je i na koji je način utvrdio dan smrti protustranke, kad ni na koji način nije ni pokušao utvrditi kad je protustranka po posljednjim vijestima nesumnjivo bila živa sukladno odredbi čl. 7.

42 Županijski sud u Varaždinu, Gž 1972/2016-2 od 1. veljače 2018.

st. 1. i 2. u svezi s čl. 1. Zakona.⁴³

8. OGLAS

Kada sud utvrdi da su ispunjeni zakonski uvjeti za pokretanje postupka za proglašenje nestale osobe umrlom, izdat će oglas u kojem će navesti bitne okolnosti slučaja i pozvat će nestalu osobu da se javi te svaku drugu osobu kojoj su poznate bilo kakve vijesti o životu nestale osobe da to javi sudu u roku tri mjeseca, jer će se inače nestala osoba proglasiti umrlom.

Ako je postupak pokrenut prije isteka rokova propisanih u čl. 1. toč. 1. do 4. ZPNOU-a, rok od tri mjeseca odredit će se do njihova isteka, ako bi on inače istekao prije toga (čl. 5. ZPNOU).

U oglasu bi, primjerice, trebalo staviti i napomenu da će sud nakon isteka tromjesečnog roka od objavljivanja oglasa nastaviti postupak i odlučiti o prijedlogu. Kao „bitne okolnosti slučaja“ smatraju se ponajprije podatci za utvrđenje identiteta nestalog, a to su: ime i prezime, starost, zvanje, mjesto rođenja, zavičajna općina, mjesto prebivališta ili boravišta, ako je moguće osobni opis nestalog, kod vojnih osoba čin i vojna jedinica, mjesto i vrijeme ulaska u vojsku, zadnja vojna pošta itd. Bitne su i okolnosti pod kojima je odsutni nestao, primjerice vrijeme i mjesto događaja prije nestanka. Napokon su važne i okolnosti i podatci o tome kada i otkuda su bile posljednje vijesti o životu nestaloga.⁴⁴

Iako u ZPNOU nije to izrijekom propisano, mišljenje je autora da bi od predlagatelja trebalo zatražiti da položi predujam potreban za objavljivanje oglasa, a ako to ne učini, treba bi smatrati da je prijedlog povučen. Pri određivanju dužnosti da predlagatelj položi predujam nužno ga je upozoriti na posljedicu ako ne položi predujam. Nema zapreke da se prijedlog ponovo podnese.

Oglas se mora objaviti u *Narodnim novinama*, te istaknuti na oglasnoj ploči suda koji vodi postupak i objaviti na uobičajeni način u mjestu u kojem je nestala osoba imala posljednje prebivalište, odnosno boravište. Sud može odrediti da se oglas objavi i na drugi način (čl. 5. st. 3. ZPNOU). Ova je procesna pretpostavka dvojbena iz više razloga. Sud je dužan objaviti oglas. Ponajprije je svrha objave davanje informacija nestalome i javnosti uopće o pokretanju postupka, a s druge strane i poticaj, apel da nestali i svi oni koji o njemu nešto znaju te informacije dostave sudu. Tako propisani način objave ne ostvaruje svrhu ove odredbe. *Narodne novine* čita relativno mali krug ljudi, oglasnu ploču suda ne pogledaju često niti oni koji stalno posjećuju sud (npr. odvjetnici), a objava na uobičajeni način prema mjestu prebivališta nestale osobe, svodi se na objavu na oglasnoj ploči grada ili općine - opet sa sumnjivim učinkom. Puno više bi se postiglo kada bi se oglas objavio „na drugi način“, ali zakon to predviđa kao mogućnost i sud na to nije obvezatan. Za sada se sudovi u praksi ograničavaju na objave koje su po zakonu obvezujuće, iako bi objava u tisku, na radiju ili na televiziji

43 Županijski sud u Varaždinu, GŽ 1736/2018-2 od 25. veljače 2019.

44 Žilić i Šantek, *Zakon o sudskom vanparničnom postupku (Vanparnični postupak) i uvodni zakon za zakon o sudskom vanparničnom postupku s tumačem i sudskim rješidbama te stvarnim kazalom*, 613.

sigurno proizvela veće rezultate.⁴⁵

Ako, pak, sud ocijeni da nisu ispunjeni uvjeti da se postupak pokrene, trebao bi donijeti rješenje kojim će prijedlog odbaciti. Ako iz prijedloga jasno proizlazi da predlagatelj nije ovlašten podnijeti zahtjev, sud bi taj prijedlog trebao *a limine* odbaciti i ne bi mogao predlagatelja uputiti na parnicu radi utvrđivanja pravnog interesa za proglašenje nestalog za umrlom, već i to pitanje treba riješiti u izvanparničnom postupku.⁴⁶ Sud bi, primjerice, tako trebao odlučiti ako utvrdi da nije nadležan, da predlagatelj nema pravni interes, da je prijedlog neuredan.

O pokretanju postupka o proglašenju nestale osobe umrlom sud je dužan obavijestiti državnog odvjetnika, ako postupak nije pokrenut na njegov prijedlog (čl. 5. st. 4. ZPNOU).

*Prema stajalištu sudske prakse, budući da se, prema citiranom st. 2. čl. 14. Zakona o proglašenju nestalih osoba umrlima i o dokazivanju smrti, osobe koji su strani državljani ne mogu proglasiti umrlima, to je pravilan zaključak da predmetni prijedlog treba odbaciti, a pritom nije od odlučnog značaja što protustranka ima nekretnine u Republici Hrvatskoj niti je od utjecaja mjesto njezine smrti.*⁴⁷

9. PRIKUPLJANJE DOKAZA I DONOŠENJE ODLUKE

Odredbama čl. 6. st. 1. ZPNOU-a određuju se radnje koje sud treba poduzeti nakon što proteknu rokovi označeni u oglasima o pokretanju postupka za proglašenje nestale osobe umrlom.

Po isteku tromjesečnog roka označnog u oglasu u kojemu se nestala osoba ili ostale osobe kojima su poznati bilo kakvi podaci o životu ili smrti nestalog trebaju javiti sudu, sud treba saslušati staratelja i predlagatelja i nakon što provede i druge dokaze, dužan je odlučiti o prijedlogu. Može se reći da je riječ o rokovima koji imaju obilježja, tzv. instrukcijskih ili monitornih rokova (njihovo propuštanje ne dovodi do štetnih posljedica pa sud nakon njihova proteka nastavlja postupak, iako se nije javila niti jedna od pozvanih osoba), odnosno, tzv. dilatornih rokova (sud, u pravilu, ne može nastaviti s postupkom prije proteka navedenih rokova).

S obzirom na to da se navedeni oglasi, osim u *Narodnim novinama*, mogu objaviti i putem drugih medija (primjerice, novina, oglasne ploče suda i sl.), može se dogoditi da je rok od tri mjeseca u *Narodnim novinama* protekao, a da nije protekao rok od dana objavljivanja oglasa u drugim glasilima, odnosno objavljivanja na drugi način. Ta činjenica ne bi trebala utjecati na daljnji tijek postupka jer je za sud važno samo je li protekao rok objave oglasa iz *Narodnih novina*.

U rješenju kojim se nestala osoba proglasi umrlom naznačit će se prezime i ime, prebivalište, odnosno posljednje boravište nestale osobe, prezime i ime njenih roditelja, dan, mjesec, godina i mjesto rođenja te utvrditi dan, mjesec i godinu, a po

45 Bulka, *Smrt kao pravna činjenica*.

46 Vidi Žilić i Šantek, *Zakon o sudskom vanparničnom postupku (Vanparnični postupak) i uvodni zakon za zakon o sudskom vanparničnom postupku s tumačem i sudskim rješidbama te stvarnim kazalom*, 612.

47 Županijski sud u Varaždinu, GŽ 1703/2018-2 od 14. veljače 2019.

mogućnosti i sat, koji se smatra kao vrijeme smrti nestale osobe (čl. 6. st. 2. ZPNOU).⁴⁸

Ako sud utvrdi da nisu ispunjeni uvjeti da se nestala osoba proglasi umrlom, dužan je donijeti rješenje kojim se odbija prijedlog. Sud će, primjerice, odbiti prijedlog za proglašenje nestale osobe umrlom ako utvrdi da nisu ispunjeni materijalno-pravni uvjeti iz članka 1. stavak 1. ZPNOU-a ili ako utvrdi da je nestala osoba živa. U tom smislu sud može donijeti rješenje kojim se odbija prijedlog i prije proteka roka označenog u oglasu, ako se tijekom oglasnog roka javi osoba na koju se prijedlog odnosi ili se na drugi način utvrdi da je ta osoba živa.⁴⁹

Kada ocijeni da je prijedlog utemeljen, sud treba donijeti rješenje kojim će nestalu osobu proglasiti umrlom. Takvo rješenje mora sadržavati ime i prezime, prebivalište, odnosno posljednje boravište osobe, prezime i ime njezinih roditelja, dan, mjesec i godinu rođenja nestale osobe, dan, mjesec, godinu, a po mogućnosti i sat za koji je sud stekao uvjerenje da je nastupila smrt neke osobe. Navedeno rješenje sadrži presumpciju o smrti te osobe i presumpciju o trenutku smrti.⁵⁰

Sud će rješenje uvijek dostaviti državnom odvjetniku, a pravomoćno rješenje o proglašenju nestale osobe umrlom i nadležnom matičaru radi upisa u matičnu knjigu umrlih (čl. 6. st. 3. ZPNOU). Svoje rješenje sud mora uvijek dostaviti državnom odvjetniku. To se rješenje dakle dostavlja državnom odvjetniku i onda kada postupak nije pokrenut na njegov prijedlog. Kada isto rješenje postane pravomoćno, sud ga dostavlja matičaru radi upisa u matičnu knjigu umrlih.⁵¹

10. UTVRĐIVANJE VREMENA SMRTI

Odredbama čl. 7. ZPNOU-a određuju se pravila za utvrđivanje vremena smrti nestale osobe. Kao dan smrti smatra se dan kada je, prema provedenom postupku, vjerojatno da je nestala osoba umrla, odnosno dan koji vjerojatno nije preživjela (čl. 7. st. 1. ZPNOU). Sud je dužan u rješenju kojim se nestala osoba proglašava umrlom naznačiti dan, mjesec i godinu, a po mogućnosti i sat koji se treba smatrati kao vrijeme smrti nestale osobe (čl. 67. st. 1. ZIZVP).

S obzirom na to da se proglašenjem nestale osobe umrlom otklanja neizvjesnost u pogledu činjenice smrti, postupak mora biti učinkovit, ali da se pritom s najvećim stupnjem izvjesnosti utvrdi činjenica smrti, odnosno dan i sat nastupanja smrti.⁵² Posljedica proglašenja nestale osobe umrlom ima isti pravni učinak kao i smrt, te je iznimno važno u rješenju precizirati datum, a ako je moguće i sat, pa čak i minutu pretpostavljene smrti neke osobe (primjerice, smrću prestaje pravni subjektivitet

48 Mišljenje je autora da je riječ o redakcijskom propustu u st. 1. čl. 7. ZPNOU-a, u kojem na kraju rečenice nije navedeno da je sud dužan u rješenju kojim se utvrđuje smrt navesti dan, mjesec i godina, a po mogućnosti i sat koji se ima smatrati kao vrijeme smrti „osobe čija se smrt dokazuje“, jer se postojeća sintagma „nestale osobe“ odnosi samo na rješenje kojim se nestala osoba proglašava umrlom.

49 Tako Zečević, *Komentar Zakona o vanparničnom postupku sa obrascima za praktičnu primjenu*, 61.

50 Bulka, *Smrt kao pravna činjenica*.

51 Bulka, *Smrt kao pravna činjenica*.

52 Usp. Ristić i Ristić, *Priručnik za praktičnu primenu Zakona o vanparničnom postupku*, 100.

fizičke osobe, otvaraju se pitanja nasljeđivanja, eventualne naknade štete, realizacije prava iz osiguranja, prestanka braka i dr.).⁵³ Pretpostavka uz koju je izrečeno proglašenje mrtvim djeluje u korist i na štetu svakoga, a ne samo predlagatelja.⁵⁴

ZPNOU u čl. 7. precizira na koji će se način, u slučaju nedostatka egzaktnih podataka, utvrditi dan smrti nestale osobe, što je osobito bitno onda kada se svjedoci ne sjećaju ili se ne slažu oko datuma smrti, odnosno kada o tome postoje kontradiktorni podatci. Tako je propisano da se kao dan smrti smatra dan kada je nestala osoba vjerojatno umrla ili dan koji vjerojatno nije preživjela. Primjerice, ako je osoba nestala u nekoj nesreći kao dan smrti se uzima dan kada se dogodila ta nesreće, a ako je događaj u kome je nestala osoba po svemu sudeći izgubila život trajao više dana (zemljotres, požar, bitka, poplava i dr.), a nestanak je primijećen tek po okončanju toga događaja, kao dan smrti utvrdit će se posljednji dan toga događaja (nepogode, nesreće, katastrofe).⁵⁵

Ako se dan predviđen u st. 1. ne može utvrditi, smatra se da je smrt nastupila prvog dana po isteku rokova iz čl. 1. ovoga zakona (čl. 7. st. 2. ZPNOU). Dakle, ako se ne može utvrditi niti dan kada je nestala osoba vjerojatno umrla ili dan koji vjerojatno nije preživjela, tada kao dan smrti treba smatrati prvi dan nakon isteka roka iz čl. 1. ZPNOU-a. Primjerice, ako je vođen postupak za proglašenje umrlom osobe koja je nestala u ratu ili u vezi s ratnim događajima, kao dan smrti utvrdit će se prvi dan po isteku jednogodišnjeg roka od prestanka neprijateljstava (v. čl. 1. st. 1. t. 4. ZPNOU). Ako je vođen postupak za proglašenje umrlom osobe o čijem životu za posljednjih pet godina nije bilo nikakvih vijesti, a od čijeg je rođenja proteklo šezdeset godina, kao dan smrti utvrdit će se prvi dan po isteku petogodišnjeg roka otkada nije bilo nikakvih vijesti o toj osobi (v. čl. 1. st. 1. t. 1. ZPNOU). Ako je vođen postupak za proglašenje umrlom osobe o čijem životu za posljednjih pet godina nije bilo nikakvih vijesti, a za koju je vjerojatno da više nije živa, kao dan smrti utvrdit će se prvi dan po isteku petogodišnjeg roka otkada nije bilo nikakvih vijesti o toj osobi (v. čl. 1. st. 1. t. 2. ZPNOU). Konačno, ako je vođen postupak za proglašenje umrlom osobe koja je nestala u brodolomu, prometnoj nesreći, požaru, poplavi, zemljotresu ili u kakvoj drugoj neposrednoj smrtnoj opasnosti, a o čijem životu nije bilo nikakvih vijesti za šest mjeseci od dana prestanka takve opasnosti, kao dan smrti utvrdit će se prvi dan po isteku šestomjesečnog roka od dana prestanka opasnosti (v. čl. 1. st. 1. t. 3. ZPNOU).

11. PREINAKA I UKIDANJE RJEŠENJA

Ako je osoba koja je proglašena umrlom živa ili je umrla drugog, a ne onog dana koji je rješenjem utvrđen kao dan njezine smrti, svaka osoba koja za to ima pravni interes i državni odvjetnik može predložiti sudu da se rješenje o proglašenju nestale osobe umrlom ukine ili preinači (čl. 8. st. 1. ZPNOU).

53 Vidi Todorović i Kulić, *Nasledno pravo i vanparnični postupak u praksi*, 470-471.

54 Tako Žilić i Šantek, *Zakon o sudskom vanparničnom postupku (Vanparnični postupak) i uvodni zakon za zakon o sudskom vanparničnom postupku s tumačem i sudskim rješidbama te stvarnim kazalom*, 615.

55 Usp. Todorović i Kulić, *Nasledno pravo i vanparnični postupak u praksi*, 471.

Rješenje kojim se izriče dan smrti nestalog samo je presumpcija pa ne isključuje mogućnost dokazivanja da je nestali umro ranije ili kasnije ili da je još živ. Naime, odluka suda kojom nestalu osobu proglašava umrlom polazi od zakonske presumpcije o smrti nestalog. Ta zakonska presumpcija i o smrti nestalog i o vremenu njegove smrti, kao i sve druge zakonske presumpcije (koje nisu *praesumptiones iuris et de iure*), oborive su jer ih život može opovrgnuti. Tako se može ispostaviti da je osoba, koja je pravomoćnim rješenjem proglašena umrlom, ipak živa ili da je umrla drugog dana i sata, a ne onog koji se po sudskom rješenju treba smatrati kao dan njezine smrti.⁵⁶

Logika zbivanja i načelo materijalne istine zahtijevaju da se u tim slučajevima stvori zakonska mogućnost da se utvrđeno pravno stanje uskladi s činjenicama koje je život potvrdio. Zbog toga je nužno omogućiti sudu da u tim slučajevima pravomoćno rješenje ukine, odnosno preinači, bilo po službenoj dužnosti, bilo na inicijativu zainteresiranih osoba ili državnog odvjetnika.⁵⁷ Činjenica da je proglašeni umrlim još živ, mora biti dokazana. Ne mora biti dokazan izvjestan dan kad je nestali umro, već je dostatno da se dokaže da nije mogao umrijeti na dan koji je naveden u rješenju, već da je morao umrijeti prije ili nakon toga dana. Ako je kao dan smrti dokazan drugi izvjesni dan, onda će se taj dan uzeti kao dan smrti. Ako nije dokazan (novi) dan smrti, no dokazano je da se nije mogao uzeti onaj naveden u rješenju, onda će se kao dan smrti uzeti dan koji prema dokazanim činjenicama odgovara zakonskim propisima.⁵⁸

Eventualnim donošenjem novoga rješenja prestale bi pravne posljedice nastale ranijim rješenjem, osim prestanka braka.

O pokretanju postupka za ukidanje, odnosno preinačenje rješenja o proglašenju nestale osobe umrlom o tom će se obavijestiti sud koji je nadležan za ostavinsku raspravu osobe proglašene umrlom (čl. 8. st. 2. ZPNOU).

Ako je, pak, ta ostavinska rasprava u tijeku, sud ju je dužan odmah prekinuti. Ako je postupak pravomoćno dovršen i izvršen upisom u zemljišne knjige, sud je dužan zahtijevati da se u zemljišne knjige stavi zabilježba o pokretanju postupka za ukidanje, odnosno preinačenje rješenja kojim je nestala osoba proglašena umrlom (čl. 8. st. 3. ZPNOU).

Zahtjev da se rješenje o proglašenju nestale osobe umrlom ukine, odnosno preinači, može, primjerice, biti važno za pravo nasljeđivanja, odnosno visinu nasljednih dijelova osoba koje nasljeđuju ostavštinu umrlog. Zbog toga o pokretanju postupka za ukidanje, odnosno preinaku rješenja o proglašenju nestale osobe umrlom zbog tvrdnje da je osoba koja je proglašena umrlom živa ili je umrla drugog dana, a ne onog dana koji se po rješenju suda smatra kao dan njene smrti, treba bez odlaganja obavijestiti sud koji je nadležan za raspravljanje ostavštine te osobe. Nakon zaprimanja obavijesti sud koji vodi ostavinski postupak trebao bi postupak koji je u tijeku prekinuti. Ako je ostavština već pravomoćno raspravljena i ako je izvršen upis

56 Vidi Kamhi, *Vanparnični postupak*, 61.

57 Kamhi, *Vanparnični postupak*, 62.

58 Tako Žilić i Šantek, *Zakon o sudskom vanparničnom postupku (Vanparnični postupak) i uvodni zakon za zakon o sudskom vanparničnom postupku s tumačem i sudskim rješidbama te stvarnim kazalom*, 623.

u zemljišne knjige ili druge javne knjige o nekretninama, trebao bi narediti da se u ove knjige stavi zabilježba o pokretanju postupka za stavljanje izvan snage, odnosno preinačenje rješenja o proglašenju nestale osobe umrlom. Time se štite prava i interesi osobe proglašene umrlom u odnosu na njegove nekretnine ako se u postupku po zahtjevu za preinaku, odnosno ukidanje rješenja o proglašenju nestale osobe umrlom, utvrdi da je on živ.

ZPNOU izričito ne propisuje tko bi trebao obavijestiti ostavinski sud da se vodi postupak za ukidanje, odnosno preinaku rješenja o proglašenju umrlim ostavitelja. Ako je sudu koji vodi postupak po zahtjevu za ukidanje ili preinaku rješenja o proglašenju osobe (ostavitelja) umrlom poznata činjenica da je pred nadležnim ostavinskim sudom pokrenut postupak za raspravljanje ostavine te osobe, trebao bi obavijestiti taj sud, ali autor smatra da nema zapreke da to učini i bilo koja druga osoba koja za to ima pravni interes.

Ako sud u postupku utvrdi da je nestala osoba u životu ili da je umrla drugog dana, a ne onoga koji se po rješenju smatra kao dan njezine smrti, dužan je ukinuti, odnosno preinačiti svoje ranije rješenje (čl. 8. st. 4. ZPNOU).

Dakle, sud nakon što utvrdi da je osoba koja je proglašena umrlom živa ili je umrla drugog dana, a ne onoga koji se po rješenju suda smatra kao dan njene smrti, dužan je po službenoj dužnosti pokrenuti postupak za ukidanje ili preinaku rješenja o proglašenju te osobe umrlom. Kako je u tom slučaju riječ o okolnostima koje nisu tako izvjesne kao kada se osoba proglašena umrlom osobno javi sudu, sud bi radi donošenja rješenja trebao provesti odgovarajući (dokazni) postupak za proglašenje nestale osobe umrlom (uz sudjelovanje zainteresiranih osoba i nakon održane rasprave), uz razliku da se postupak proglašenja nestale osobe umrlom ne pokreće po službenoj dužnosti.⁵⁹ Posljedica pravomoćnog ukidanja rješenja ima svojevrzni *restitutio in integrum* u korist osobe proglašene umrlom u pogledu imovinskog i obiteljskog prava.⁶⁰

Sud će odbiti prijedlog ako utvrdi da nema mjesta ukidanju ili preinačenju ranijega rješenja (čl. 8. st. 5. ZPNOU). Pravomoćno rješenje o odbijanju prijedloga treba se dostaviti sudu nadležnom za ostavinsku raspravu, radi daljnjeg postupka, odnosno brisanja zabilježbe u zemljišnim knjigama (čl. 8. st. 6. ZPNOU). Ostavinski sud tada nastavlja prekinuti postupak za raspravljanje ostavine (proglašenog umrlim/ostavitelja), odnosno zahtijeva brisanje stavljenе zabilježbe o pokretanju postupka za ukidanje ili preinačenje rješenja o proglašenju nestale osobe umrlom u zemljišnoj knjizi ili drugoj javnoj knjizi o nekretninama u kojima su upisane nekretnine osobe proglašene umrlom.

Protiv rješenja kojim se nestala osoba proglašava umrlom, odnosno protiv

59 „Postupak proglašenja nestalog lica za umrlo pokreće se predlogom koji podnosi bilo koje lice koje ima za to pravni interes. Ako je u pitanju postupak za ukidanje rešenja o proglašenju nestalog lica za umrlo, predlog nije potreban. Postupak pokreće i sprovodi sam sud kada na bilo koji način sazna da je lice, proglašeno za umrlo, živo“, Četvrti opštinski sud u Beogradu, broj: P-2709/81., podatak kod Radoslav Ćosić i Tomislav Krsmanović, *Aktuelna sudska praksa iz građansko-procesnog prava* (Beograd: Poslovni biro, 2003.), 215, odl. 2105.

60 Usp. Žilić i Šantek, *Zakon o sudskom vanparničnom postupku (Vanparnični postupak) i uvodni zakon za zakon o sudskom vanparničnom postupku s tumačem i sudskim rješidbama te stvarnim kazalom*, 623.

rješenja kojima se ukidaju ili preinačuju takva rješenja te protiv rješenja o odbijanju ili odbacivanju prijedloga za pokretanje postupka predlagatelj, zakonski zastupnik osobe u pogledu koje se vodi postupak i državni odvjetnik može izjaviti žalbu (čl. 15. ZPNOU). Ovom je odredbom određen krug osoba koje su ovlaštene izjaviti žalbu protiv prvostupanjskog rješenja kojim se nestala osoba proglašava umrlom, odnosno protiv rješenja kojima se takva rješenja ukidaju ili preinačuju te protiv rješenja o odbijanju ili odbacivanju prijedloga za pokretanje postupka. Tako je određeno da navedenu žalbu mogu izjaviti predlagatelj, zakonski zastupnik osobe u pogledu koje se vodi postupak i državni odvjetnik.

Ako osoba proglašena umrlom podnese zahtjev sudu da se ukine rješenje kojim je proglašena umrlom, sud je dužan, nakon što utvrdi njezin identitet, bez daljnega postupka ukinuti to rješenje (čl. 9. ZPNOU).

Sudionici u postupku za proglašenje nestalog umrlih obuhvaćeni su općom klauzulom po kojoj svaka osoba koja učini vjerojatnim da ima neposredni pravni interes da se nestali proglasi umrlim, odnosno da se ukine ili preinači ranija odluka o proglašenju nestalog umrlih, može predložiti pokretanje odnosnog postupka. Osim nje predviđeno je i specijalno ovlaštenje za pokretanje postupka radi ukidanja ranije odluke kojom je nestala osoba proglašena za umrlom i to ovlaštenje pripada samoj osobi u pogledu koje se vodio postupak, ako je još živa.⁶¹ Tako, ako se osoba proglašena za umrlu osobno javi sudu i predloži ukidanje rješenja kojim je proglašena umrlom, sud je dužan, nakon što utvrdi njezinu istovjetnost s osobom koja je proglašena umrlom, bez daljnega postupka ukinuti to rješenje. Pravna je posljedica toga da će nestali koji je proglašen za umrlog biti restituiran u svim njegovim pravima i bit će uklonjene sve posljedice koje je akt o proglašenju umrlih izazvao.⁶² U ostavinskom postupku toj se osobi vraća sva ostavina ako je bila raspravljena, smatra se da mu roditeljsko pravo nije ni prestalo, tijelo starateljstva ukida svoje rešenje o određivanju posebnog staratelja i dr. Međutim, ostaju pravne posljedice u odnosu na prestanak braka te se smatra da je brak definitivno prestao, bez obzira na to je li bračni drug te osobe u međuvremenu zaključio novi brak ili nije.⁶³ Drugim riječima, različite su posljedice pravomoćnosti takvih rješenja. Ako je osoba koja je proglašena umrlom bila u braku, brak prestaje danom utvrđenim u rješenju kojim je nestala osoba proglašena umrlom. Ukidanjem ovoga rješenja brak se ponovno ne uspostavlja. Nakon pravomoćnosti rješenja kojim je neka nestala osoba proglašena umrlom pokreće se nakon te osobe ostavinski postupak s pravnim učinkom da se danom utvrđenim u tim rješenjima otvara nasljeđe (delacija).⁶⁴

Izložene vrlo široke mogućnosti za traženje ukidanja ili preinačenja rješenja o proglašenju nestale osobe umrlom čine suvišnim klasični pravni lijek ponavljanja postupka, za koji se moraju ispuniti mnoge strože pretpostavke.⁶⁵

61 Vidi Srećko Zuglia, „Nekoliko pitanja u vezi s vanparničnim postupcima o uredjenju statusnih odnosa“, *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu* 4, br. 1-2 (1954): 100.

62 Tako Kamhi, *Vanparnični postupak*, 62.

63 Usp. Ristić i Ristić, *Priručnik za praktičnu primenu Zakona o vanparničnom postupku*, 107.

64 Vidi Zečević, *Komentar Zakona o vanparničnom postupku sa obrascima za praktičnu primjenu*, 62.

65 Tako Siniša Triva i Mihajlo Dika, *Izvanparnično procesno pravo* (Zagreb: Pravni fakultet,

12. UPIS U MATIČNU KNJIGU UMRLIH

Pravomoćno rješenje o ukidanju ili preinačenju rješenja o proglašenju nestale osobe umrlom dostavit će se matičaru, sudu nadležnom za vođenje ostavinske rasprave i državnim odvjetniku, a rješenje o ukidanju rješenja i nadležnom tijelu starateljstva (čl. 10. ZPNOU).

Takvo će se rješenje dostaviti ostavinskom sudu ako je u tijeku postupak raspravljanja ostavine, pokrenut nakon nestanka osobe koja je proglašena umrlom, s tim da će ostavinski sud nakon toga obustaviti ostavinski postupak. Ako je ostavinski postupak pravomoćno okončan i rješenje o nasljeđivanju upisano u zemljišnu knjigu, osoba koja je prethodno proglašena umrlom može podnijeti brisovnu tužbu. Zbog posljedica koje proizvodi proglašenje nestale osobe umrlom u odnosu na pravni status, imovinu, prava i obveze te osobe, rješenje o proglašenju nestale osobe umrlom nakon pravomoćnosti dostavlja se matičaru. To je važno radi upisa tih činjenica u matičnu knjigu umrlih. Matični ured bi nakon primitka rješenja o ukidanju ili preinaci rješenja o proglašenju nestalog umrlih, trebao izvršiti promjenu u matičnim knjigama umrlih na način da izbriše podatak o smrti osobe upisan na temelju ranijega rješenja kojim je ta osoba proglašena umrlom. Tijelo starateljstva obavještava se zbog ukidanja eventualnoga rješenja o određivanju posebnog staratelja i drugih njegovih nadležnosti koje ima u izvanparničnom postupku.

13. ZAKLJUČAK

Nedvojbeno je da u Republici Hrvatskoj inicijative i svijest o potrebi donošenja jedinstvenoga Zakona o izvanparničnog postupku postoje od njezina osamostaljenja. Može se reći da o tome postoji jedinstveno stajalište. Međutim, što se tiče načina ostvarivanja toga cilja, postoje oprečna, čak i dijametralno suprotna stajališta. Prema jednom bi stajalištu trebalo težiti tomu da novi Zakon o izvanparničnom postupku, osim općih odredbi, obuhvaća i odredbe kojima se uređuje što više posebnih izvanparničnih postupaka, po mogućnosti da bude zakonik (slično kao Zakon o parničnom postupku). S druge strane postoji (kompromisno) mišljenje kako bi Zakon o izvanparničnom postupku trebao obuhvatiti samo opće odredbe. Pritom bi posebni postupci i dalje trebali biti uređeni u sklopu specijalnih zakona za pojedina područja prava, odnosno da bi takvi zakoni pored materijalno-pravnih odredbi trebali obuhvatiti i relevantne postupovne odredbe (primjerice, kao Obiteljski zakon). Čak i zasebni ZPNOU sadrži materijalno-pravne i postupovne odredbe. I oni koji zastupaju stajalište kako bi zakon i izvanparničnom postupku trebao (zbog žurnosti donošenja samo privremeno) obuhvatiti samo opće odredbe, ne mogu se suglasiti treba li njime u potpunosti urediti izvanparnični postupak ili treba unijeti samo one odredbe koje su specifične za izvanparnični postupak, a u ostalom dijelu pozivati se na relevantne odredbe drugih postupovnih zakona, ponajprije Zakona o parničnom postupku.

Nadalje, jasno je da odredbe i rješenja ZPNOU-a treba prilagoditi nomotehnički, jezično, pojmovno i sadržajno. Dio je odredbi zbog promjena u pravnom sustavu

ionako postao neprimjenjiv. Kako se on (kao republički) nakon osamostaljenja Republike Hrvatske primjenjuje u svom integralnom obliku (a takav se navodi i u *Narodnim novinama*), odnosno nikad u samome tekstu nije izvršena barem jezična i pojmovna intervencija, sudska praksa i pravna teorija „prevode“ zakonske pojmove „javni tužilac“, „javni pravobranilac“, „društvenopolitička zajednica“, „organ starateljstva“ i sl. u današnje nazive tih tijela (državni odvjetnik, primjerice), a da nije sigurno imaju li ta današnja tijela u potpunosti iste ovlasti u odnosu na one koje su imala tijela navedena u zakonskom tekstu u vrijeme donošenja ZPNOU-a, odnosno u bivšem pravnom sustavu.

Konačno, o postupku proglašenja nestale osobe umrlom u domaćoj pravnoj publicistici iznimno je malo radova. Sretna je okolnost što su odredbe ZPNOU-a po svojim rješenjima uvelike slične ili istovjetne odredbama zakona kojima je izvanparnični postupak uređen u susjednim državama nastalim raspadom bivše SFR Jugoslavije. Stoga stajališta pravne teorije i sudske prakse izvanparničnoga procesnog prava i postupka tih država mogu poslužiti kao ogled za zahvate *de lege ferenda* i objašnjenje odredaba ZPNOU-a. Navedeni bi zakoni mogli poslužiti i kao ogledni primjer pri donošenju hrvatskoga Zakona o izvanparničnom postupku, a posebno s obzirom na činjenicu da se veliki broj nestanaka hrvatskih državljana dogodio na području tih država (zbog Domovinskog rata, migracija, turističkih i poslovnih posjeta), odnosno da je bila riječ o osobama koje imaju dvojno državljanstvo ili posljednje prebivalište ili boravište na njihovu području.

LITERATURA

1. Bajrić, S. „Razvoj vanparničnog postupka u Bosni i Hercegovini s posebnim osvrtom na vanparničnu proceduru u FBiH“. *Pravna misao Sarajevo* br. 11-12 (2009): 71-92.
2. Bulka, Zrinka. „Smrt kao pravna činjenica“. *IUS INFO*, <https://www.iusinfo.hr/strucni-clanci/CLN20V01D2006B163>
3. Čosić, Radoslav i Tomislav Krsmanović. *Aktuelna sudska praksa iz građansko-procesnog prava*. Beograd: Poslovni biro, 2003.
4. Gavella, Nikola i Vlado Belaj. *Nasljedno pravo*. Zagreb: Narodne novine, 2008.
5. Kamhi, Samuel. *Vanparnični postupak*. Sarajevo, Univerzitet u Sarajevu, 1968.
6. Krešić, Mirela. „Hrvatski vojnici u Prvom svjetskom ratu: proglašenje nestalih umrlima“. *Časopis za suvremenu povijest* br. 2 (2017): 297-314.
7. Maganić, Aleksandra. „Nužnost reforme hrvatskog izvanparničnog prava“. *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci* 27, br. 1 (2006): 465-497.
8. Milijević, Nedeljko. *Modul 8, Građanska oblast - Vanparnični postupak*. Sarajevo, Javna ustanova centar za edukaciju sudaca i tužitelja u FBiH, 2006.
9. Ristić, Vukašin i Miloštin Ristić. *Priručnik za praktičnu primenu Zakona o vanparničnom postupku*. Beograd: Savremena administracija, 1985.
10. Todorović, Vladimir i Rosa Kulić. *Nasledno pravo i vanparnični postupak u praksi*. Beograd: Službeni glasnik, 2004.
11. Triva, Siniša i Mihajlo Dika. *Izvanparnično procesno pravo*. Zagreb: Pravni fakultet, Centar za stručno usavršavanje i suradnju s udruženim radom, 1988.
12. Zečević, Enver. *Komentar Zakona o vanparničnom postupku sa obrascima za praktičnu primjenu*. Sarajevo: Federalno Ministarstvo pravde, 2001.

13. Zuglia, Srećko. „Nekoliko pitanja u vezi s vanparničnim postupcima o uređenju statusnih odnosa“. *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu* 4, br. 1-2 (1954): 95-113.
14. Žilić, Franjo i Miroslav Šantek. *Zakon o sudskom vanparničnom postupku (Vanparnični postupak) i uvodni zakon za zakon o sudskom vanparničnom postupku s tumačem i sudskim rješidbama te stvarnim kazalom*. Zagreb: Tipografija, 1934.

Jozo Čizmić*

Summary

CONDITIONS AND PROCEDURE FOR DECLARING A MISSING PERSON DEAD IN CROATIAN LAW

In the procedure of declaring missing persons dead and proving death, the court decides on declaring missing persons dead and proving death. These proceedings are initiated, inter alia, due to the need to regulate various legal relations regarding the death of a person in which that person was a participant during his life and thus remove uncertainty and legal uncertainty about the legal position of the missing person in all its legal and other social relations in which the life or death of that person is a legally relevant fact.

In this paper, the author presents and explains the conditions and procedure for declaring a missing person dead in Croatian law. The conditions and procedure for declaring missing persons dead are still regulated by a separate Act on Declaring Missing Persons Dead and Proving Death, and general rules on the Non-contentious proceedings Act of 24 July 1974. July 1934.

Keywords: *non-contentious proceedings; missing and deceased person; proof of death.*

* Jozo Čizmić, Ph.D., Full Professor, Faculty of Law, Universty of Split; jcizmic@pravst.hr. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7753-5152>.

Some parts of article Jozo Čizmić, „Proglašenje nestale osobe umrlom u pravu Federacije Bosne i Hercegovine, s osvrtom na hrvatsko pravo *de lege lata* i *de lege ferenda*“, *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci* 35, br. 1 (2014): 389-411 were used as template for creating this article.